

PRIVREMENE MJERE I POSTUPAK OSIGURANJA U HRVATSKOM POMORSKOM ZAKONIKU

THE PROVISIONAL MEASURES AND SECURITY PROCEDURE IN THE CROATIAN MARITIME CODE

UDK 368 : 347.79 (497.13)

Pregledni rad

Review

Sažetak

U ovom se radu analiziraju pravni učinci privremenih mjera u postupku osiguranja na brodu u novom hrvatskom Pomorskom zakoniku. Autor analizira mjere osiguranja uopće, izdvaja kao predmet izlaganja privremene mjere na brodu, označuje vrstu privremenih mjera na brodu, vrstu vjerovnikovih potraživanja koja se osiguravaju, te govori o nadležnosti suda. Posebna je pozornost posvećena problemu zaustavljanja broda. U onosu na derogirani Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, novi zakonski kodeks usvaja bolja i suvremenija rješenja.

I. UVOD

INTRODUCTION

Sudsko izvršno pravo samostalna je zakonodavna i znanstvena disciplina.¹ U svojoj strukturi izvršno je pravo složeno jer ne čini jedinstvenu, homogenu cjelinu. Naime, u okviru izvršnog postupka ostvaruju se dva osnovna oblika pružanja pravne zaštite, a to su *prinudno ostvarenje* potraživanja vjerovnika i *osiguranje budućeg ostvarenja* tih potraživanja. Pružanje prvog oblika zaštite u funkciji je *postupka izvršenja*, a drugoga u funkciji *postupka osiguranja*. Osim toga, u oba postupka potrebno je razlikovati odredbe koje su u pravilu zajedničke za sve postupke izvršenja (osiguranja) i koje zapravo tvore opći dio tog prava, od norma koje reguliraju pojedine postupke izvršenja (osiguranja). Dok je opći dio izvršnog prava, odnosno prava osiguranja, utvrđen u *Zakonu o izvršnom postupku Republike Hrvatske* iz 1978. godine (u daljnjem tekstu - ZIP)², osebujnosti posebnih postupaka uređene su nizom drugih (posebnih) propisa koji u određenoj mjeri odstupaju od općih propisa iz ZIP. *Inter alia*, u grupi tih propisa nalazi se i *Pomorski zakonik Republike Hrvatske* (u daljnjem tekstu - PZRH)³ koji kao *lex specialis* u

Dijelu desetom (čl. 867 - 988) regulira postupak izvršenja i osiguranja na brodu i teretu na brodu.

Svrha ovog rada jest razmatranje pozitivne zakonske reglementacije privremenih mjera u *postupku osiguranja na brodu* uz osvrt na rješenja derogiranog *Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi Republike Hrvatske* (u daljnjem tekstu - Plovidbeni zakon).⁴

II. OPĆENITO O POSTUPKU OSIGURANJA NA BRODU SECURITY PROCEDURE IN GENERAL

Iz Glave I. Dijela desetog PZRH vidi se da se odredbama tog dijela zakona uređuje postupak osiguranja na brodu (čl. 967, st. 1. i st. 2) dok su kao supsidijarni pravni izvori predviđeni pomorski propisi o postupku izvršenja⁵ i opći propisi izvršnog postupka (čl. 867, st. 4. i st. 5). Osiguranje na plovnom objektu koji se ne smatra brodom provodi se prema propisima općeg izvršnog postupka tj. ZIP (čl. 867, st. 3).⁶ *Ipsa facto*, primarno je utvrditi što supsumira pojam broda.

U našem pravu, brod⁷ je po svojim imovinsko-pravnim osobinama pokretna, nepotrošna i sastavljena stvar (čl. 223. i čl. 232 PZRH).⁸ Međutim, u pravnom smislu brod je imobiliziran jer se u stvarnopravnim raspolaganjima tretira poput nekretnina na kopnu. Naime, stvarna prava na brodu kao pravo vlasništva i pomorska hipoteka, mogu se steći, prenijeti, ograničiti i ukinuti jedino upisom u upisnik brodova (čl. 224, st. 1. i čl. 229, st. 1. PZRH).

Iznimna faktična mobilnost broda stvara opasnost da sudsko izvršenje na temelju sažrelog prava na izvršenje ne postigne učinkoviti rezultat, jer dužnik može različitim postupcima osujetiti potpunu zaštitu vjerovnika. Stoga su prijeko potrebna neka sredstva osiguranja da bi se spriječile takve štetne posljedice za vjerovnika. Normalno, ta sredstva kojima se osigurava buduće zadovoljenje vjerovnika treba da budu do-

*Dr. Dragan Bolanča
Pravni fakultet, Split

voljno efikasna da osujete neuspjeh izvršenja, ali nikad toliko ni kvalitativno ni kvantitativno intenzivna da dovedu do potpunog ostvarenja pretendiranoga vjerovnikova prava.

PZRH propisuje četiri mjere osiguranja na brodu, međusobno diferencirane po svojoj pravnoj naravi i učinkovitosti. Glavna im je zajednička osobina u tome da što je veći stupanj vjerojatnosti postojanja potraživanja koje se osigurava to je veća i mogućnost intenzivnijeg zahvata u sferu dužnikovih prava i interesa. S druge strane, što je sredstvo osiguranja snažnije, teži su i uvjeti kojih postojanje vjerovnik mora učiniti vjerojatnim.¹⁰ Te mjere osiguranja na brodu uređene pomorskim izvršnim pravom su slijedeće: *osnivanje sudske hipoteke, predbilježba sudske hipoteke, zasnivanje sudske hipoteke na temelju sporazuma stranaka i privremene mjere*. U fokusu našeg zanimanja bit će samo privremene mjere.

III. PRIVREMENE MJERE PROVISIONAL MEASURES

Privremene mjere osiguranja budućeg izvršenja radi namirenja vjerovnikovih potraživanja ne stvaraju stvarnopravne posljedice prema trećima, jer se prije svega radnjama faktičnog karaktera nastoji otkloniti opasnost osujećenja budućeg namirenja potraživanja vjerovnika.¹¹ Zato su one najslabija vrsta osiguranja, ali, s druge strane, mogu se ostvariti uz ispunjenje blažih pretpostavaka u odnosu prema sudskoj hipoteci kao mjeri osiguranja.

1. Privremene mjere na brodu radi osiguranja vjerovnikove novčane tražbine

Provisional measures on the vessel to secure creditor's pecuniary claims

“Prije pokretanja ili tijekom parničnog, izvršnog ili upravnog postupka sud može, radi osiguranja vjerovnikove novčane tražbine, na prijedlog vjerovnika, odrediti svaku mjeru, kojom se postiže svrha takova osiguranja, a osobito zabranu otuđenja ili drugog raspolaganja brodom, čuvanje broda i zaustavljanje broda, uz uvjete utvrđene propisima općeg izvršnog postupka, ako odredbama ovoga Zakona nije drugačije predviđeno” (čl.974, st.1. PZRH).¹²

a) Opće pretpostavke za određivanje privremenih mjera

Navedeni pomorski propis upućuje nas na supsidijarnu primjenu općeg izvršnog postupka. *Ipsa facto*, sud određuje privremenu mjeru samo na prijedlog

vjerovnika (ne i *ex offio*) u skladu sa zakonskim uvjetima iz čl.265, st.1. ZIP. Prvi je uvjet da vjerovnik učini *vjerojatnim postojanje potraživanja*.¹³ Dužnost je suda osiguranja da sam, prejudicijelno, po načelima o dokazivanju na temelju vjerojatnosti, izvede zaključak o postojanju potraživanja kojih se ostvarivanje osigurava.¹⁴ Drugi je uvjet da vjerovnik učini *vjerojatnim opasnost* da će dužnik bez privremene mjere spriječiti ili znatno otežati naplatu potraživanja (otuđenjem, prikrivanjem ili raspolaganjem na drugi način svoje imovine ili sredstava). Opasnost kao pretpostavka mora biti *subjektivna*, tj. potjecati od djelovanja potencijanog dužnika, pa nije dovoljna objektivna opasnost.¹⁵ Međutim, vjerovnik ne mora dokazivati opasnost ako učini vjerojatnim da bi predloženom mjerom dužnik pretrpio samo neznatnu štetu (čl. 265, st.2. ZIP), dok se smatra da postoji opasnost ako bi se potraživanje imalo ostvariti u inozemstvu (čl.265, st.3. ZIP).

Premda PZRH navodi mogućnost da se odrede privremene mjere *prije* pokretanja ili *tijekom* parničnog, izvršnog ili upravnog postupka, one se mogu odrediti i *nakon okončanja* tih postupaka jer to proizlazi iz čl. 263. ZIP. Suprotan stav doveo bi vjerovnika koji ima tražbine na brodu u slabiji položaj od onoga koji ima tražbine u ostalim slučajevima, pa je nesumljivo veliki propust zakonodavca što nije *expressis verbis* spomenuo izdavanje privremenih mjera i nakon završetka prije spomenutih postupaka.¹⁶

b) Vrste privremenih mjera

Odredba čl.974, st.1. PZRH pokazuje da u tom članku nisu taksativno nabrojene privremene mjere jer je osim onih poimenice navedenih dopuštena i svaka druga mjera kojom se postiže svrha osiguranja.¹⁷ Stoga se na brod može primijeniti i neka od privremenih mjera iz čl.266, st.1. ZIP.¹⁸ Izričito navedene privremene mjere u pomorskom izvršnom pravu su slijedeće:

- *zabrana otuđenja ili raspolaganja brodom*
- *čuvanje broda*
- *zaustavljanje broda.*

*ba) Zabrana otuđenja ili raspolaganja brodom*¹⁹ - kad sud odredi privremenu mjeru zabrane otuđenja ili raspolaganja brodom, naredit će istodobno da se ta mjera zabilježi u upisnik brodova u koji je brod upisan (čl.986, st.1), a ako sud pravomoćno ukine tu privremenu mjeru ili ona prestane po zakonu, sud će narediti da se obavi brisanje zabilježbe (čl.986, st.2).²⁰ Za razliku od Plovidbenog zakona, ova se privremena mjera može odrediti i na domaćem i na stranom brodu.²¹ Kad odredi privremenu mjeru prema brodu pod stranom zastavom, sud će, na prijedlog vjerovnika i na njegov trošak, obavijestiti nadležno inozemno tijelo o toj mjeri i njezinu ukidanju (čl.987).

bb) *Čuvanje broda* - privremena mjera čuvanja broda nije samostalna privremena mjera i povezana je uvijek s privremenom mjerom zaustavljanja broda.²² Po svojoj je pravnoj naravi složena jer sadrži elemente ugovora o djelu, ugovora o uskladištenju i ugovora o nalogu,²³ uz specifične elemente plovidbenog prava. Sud može čuvanje broda povjeriti zapovjedniku broda (u tu svrhu će mu odobriti da zadrži potreban broj članova posade), a može narediti da se brodska posada zajedno sa zapovjednikom iskrca i da se postave drugi čuvari (čl.888,st.1) Hoće li zapovjednik broda kao zastupnik brodara obavljati i funkciju čuvara, zavisi od sigurnosti broda, troškova čuvanja i drugih važnih okolnosti (čl.888,st.2). Povjeravanje čuvanja broda trećem bit će osobito opravdano ako sud ustanovi da postoji opasnost šikanoznog postupanja zapovjednika posade i članova posade u odnosu na provođenje postupka osiguranja.²⁴ Za vrijeme čuvanja sud može narediti da se brod premjesti i u drugo mjesto ako nađe da bi to bilo potrebno radi sigurnosti broda ili da bi bilo korisno iz drugih važnih razloga, osobito radi smanjenja troškova čuvanja i održavanja broda (čl.889,st.1). Troškove čuvanja broda predumljuje vjerovnik, ali to ne dira u obvezu konačnog snošenja tih troškova (čl.983,st.3. i st.4.)

bc) *Zaustavljanje broda* - ova privremena mjera u cijelosti je regulirana pomorskim propisima jer nema svog uzora u općem izvršnom pravu. Od svih mogućih privremenih mjera ima najveću vrijednost jer redovito prethodi poduzimanju drugih privremenih mjera.

Privremena mjera zaustavljanja broda provodi se na temelju zabrane odlaska broda iz luke (čl.975). U praksi je provodi lučka kapetanija kao organ ovlašten za poslove sigurnosti u luci zaustavljanja oduzimanjem brodu upisnog lista, tj. brodske svjedodžbe, popisa posade i isprava o sposobnosti broda za plovidbu, dok se stranom brodu oduzimaju isprave koje odgovaraju tim hrvatskim ispravama (čl.985 u vezi s čl.887).²⁵

Može se odrediti samo radi ostvarenja tražbina osiguranih založnim pravom na brodu (*hipoteka ili privilegiji na brodu*) ili za tzv. *pomorska potraživanja* (č.976,st.1. u vezi s čl. 878).²⁶ Ta odredba vrijedi i za strane brodove samo ako između države koje zastavu strani brod vije i Republike Hrvatske postoji uzajamnost (čl.976,st.2). Nema li makar *faktične* uzajamnosti, onda se zaustavljanje stranih brodova može odrediti i radi osiguranja onih potraživanja koja nisu pomorska.²⁷

Zaustaviti se može *svaki* brod koji je vlasništvo istoga osobnog dužnika (bez obzira na to odnosi li se tražbina na zaustavljeni brod), ali samo *onaj* brod koji je opterećen pomorskim privilegijem ili hipotekom na brodu ili drugim založnim pravom stranog prava (tražbine su osigurane baš tim vrstama založnog prava), odnosno na koji se odnosi neko od pomorskih

potraživanja (čl.977,st.1). Ako je dužnik zakupac broda ili naručitelj 8koji sam odgovara trećim osobama prema pravu iz ugovornog odnosa između njega i vlasnika broda ili brodar), može se zaustaviti *taj* brod ili bilo koji *drugi* brod koji je u vlasništvu zakupca ili naručitelja (čl.977,st.2). Isto pravilo vrijedi i ako brodar ili naručitelj (kao osobni dužnik) nisu vlasnici broda, a sami odgovaraju za tražbine za koje se traži zaustavljanje broda (čl.977,st.3). U vezi sa zahtjevima koji se odnose na vlasništvo, suvlasništvo i založno pravo na brodu može se zaustaviti samo onaj brod na koji se zahtjev odnosi (čl.977,st.4).²⁸

Troškove održavanja broda i uzdržavanja posade za vrijeme zaustavljanja snosi vlasnik broda ili brodar, ali ako sredstva za uzdržavanje posade nisu dovoljna, sud će vjerovniku narediti da predumi potrebnu svotu za uzdržavanje posade (čl.983,st.1. i st.2.). Time se ne dira u obvezu konačnog snošenja tih troškova (čl.983,st.4).

Važno je napomenuti da se privremenom mjerom zaustavljanja broda ne dira u prava i dužnosti stranaka koje proizlaze iz ugovora o prijevozu stvari ili putnika (čl.984).²⁹

2. Privremene mjere na brodu radi osiguranja vjerovnikove nenovčane tražbine

Provisonal measures on the vessel to secure creditor's non-pecuniary claims

“Privremene mjere radi osiguranja vjerovnikove nenovčane tražbine sud može odrediti uz uvjete utvrđene propisima općeg izvršnog postupka, ako odredbama ovoga Zakona nije drugačije predviđeno” (čl.974,st.2. PZRH).³⁰

a) Opće pretpostavke za određivanje privremenih mjera

U ovom se slučaju supsidijarno primjenjuje čl.267.ZIP. Vjerovnik mora učiniti *vjerojatnim postojanje potraživanja* i također učiniti *vjerojatnim opasnost* da će se inače ostvarenje potraživanja spriječiti ili znatno otežati ili da je privremena mjera potrebna da bi se spriječila upotreba sile ili nastanak nenadoknadive štete (čl.267,st.2. i st.2). Dovoljno je da je opasnost *objektivna*, što znači da nije uvjet da dužnik nastanak opasnosti uzrokuje svojim ponašanjem.³¹ Kao i kod privremene mjere za osiguranje novčanih potraživanja, opasnost se presumira ako bi se potraživanje imalo ostvariti u inozemstvu, dok vjerovnik ne mora dokazivati opasnost ako učini vjerojatnim da bi predloženom mjerom dužnik pretrpio samo neznatnu štetu (čl.267.st.3).

U pogledu stadija postupka u kojem se mogu izdati ove privremene mjere, *mutatis mutandis* vrijedi sve ono što je rečeno *supra* VI.1.a.

b) Vrste privremenih mjera

Kao što se vidi iz citirane odredbe čl.974, st.2. PZRH, zakonodavac ne navodi neke posebne privremene mjere za osiguranje nenovčanih tražbina. U literaturi nije sporno da se i ovdje može primijeniti privremena mjera zabrane otuđenja ili raspolaganja brodom, čuvanje broda, zaustavljanje broda ili svaka druga mjera kojom se postiže svrha tog osiguranja, a osobito one navedene u čl.268.ZIP.³²

3. Privremene mjere i jamstvo

Provisional measures and security

Bez obzira na to radi li se o osiguranju novčanih ili nenovčanih tražbina, *vjerovnik* može izjaviti u svom *prijedlogu* ili *naknadno* da je zadovoljan i s tim da dužnik položi određeni iznos na ime jamstva umjesto privremene mjere (čl.269,st.1. ZIP). To jamstvo kao specifična *facultas alternativa* koju vjerovnik nudi dužniku ima značenje kaucije, jer vjerovnik na položenom iznosu novca stječe zakonsko založno pravo kao osiguranje za namirenje budućih i eventualnih novčanih potraživanja iz osnove naknade štete ili naknade troškova postupka.³³ Nije potrebno da traženi iznos jamstva bude u nekom omjeru s vrijednošću potraživanja kojega se osiguranje traži.

Polaganje jamstva (umjesto privremene mjere) može predložiti i dužnik (čl.269,st.2), dakle i protiv vjerovnikove volje. Tada jamstvo treba biti ekvivalent privremenoj mjeri koja se osiguranjem nadomješta, ali iznos ne treba biti toliki da iz njega bude moguće sasvim podmiriti osigurano potraživanje. Međutim, ako vjerovnik nije učinio vjerojatnim postojanje potraživanja i opasnosti, ipak se može odrediti privremena mjera, ali tad vjerovnik mora položiti određeni iznos kao jamstvo za štetu koja bi dužniku mogla biti nanesena određivanjem i provođenjem privremene mjere (čl.270,st.1).³⁴ Na isti način sud može postupiti na prijedlog dužnika, *prema okolnostima slučaja*, i kada je vjerovnik učinio vjerojatnim postojanje potraživanja i opasnosti (čl.270.st.2). Propisi ne određuju ništa u pogledu vremena, roka ili stadija kada može dužnik podnijeti prijedlog za polaganje vjerovnikova protujamstva. U praksi i teoriji često se ističe da dužnik može tražiti protujamstvo i naknadno, za vrijeme trajanja privremene mjere.³⁵

Pomorski propisi reguliraju pitanje jamstva samo kod privremene mjere zaustavljanja ili čuvanja broda. Ako se ta privremena mjera određuje radi osiguranja

novčanih tražbina, sud će osloboditi brod zaustavljanja ili čuvanja ako budu dana osiguranja ili druge imovinske vrijednosti dovoljne za pokriće ukupnih tražbina (*uključujući troškove postupka i kamate*)³⁶ koja su raspoloživa i prenosiva u korist vjerovnika (čl.978,st.1). Dakle, oslobođenje broda je obvezno ako pruženo jamstvo ispunjava propisane uvjete, tj. ako je vrijednosni ekvivalent potraživanja radi budućeg ostvarenja kojega se odobrava privremena mjera zaustavljanja.³⁷ U potraživanjima za koja dužnik može ograničiti svoju odgovornost, visina osiguranja ne mora biti veća od svote ograničene odgovornosti (čl.978.st.2).³⁸ Kad domaći sud oslobodi brod, nijedan drugi hrvatski sud ne može dopustiti zaustavljanje ni oslobođenog ni bilo kojega drugog broda na isto potraživanje i u korist istog vjerovnika, ako su dana osiguranja još uvijek likvidna u korist tog vjerovnika (čl. 978, st.3). Sud neće dopustiti zaustavljanje, a već dopušteno će ukinuti, ako dužnik dokaže da je u nekoj drugoj državi već dao jamstvo za istu tražbinu i za istog vjerovnika pod uvjetima iz čl.978,st.1. PZRH, te da između te države i Republike Hrvatske postoji faktična uzajamnost (čl.979).³⁹ Davanje jamstva ne znači priznanje odgovornosti za tražbine za koje je ono dano, niti odricanje od mogućnosti ograničenja odgovornosti (čl.980).

4. Trajanje privremenih mjera

The duration of provisional measures

Privremene su mjere vremenski ograničene jer će sud u rješenju kojim izdaje privremenu mjeru, odrediti i vrijeme njezina trajanja (čl.981,st.1. PZRH). U pitanju je *rok trajanja privremene mjere*, koji se određuje na različite načine, jer ni čl.272. ZIP to precizno ne propisuje.⁴⁰ Ako taj rok protekne prije nego što bude udovoljeno uvjetima za izvršenje ili osiguranje uknjižbom ili predbilježbom založnog prava, sud će, na prijedlog vjerovnika, produljiti vrijeme njezina trajanja, uz uvjet da se nisu izmijenile okolnosti pod kojima je ta mjera određena (čl.981,st.4. PZRH). Prijedlog za produljenje trajanja privremene mjere treba podnijeti prije nego što protekne vrijeme za koje je privremena mjera bila određena (čl.272,st.3. ZIP).⁴¹ Ako rok protekne, a nisu ispunjeni uvjeti za produljenje određene privremene mjere, sud će, na prijedlog dužnika, obustaviti postupak osiguranja i ukinuti izvršene radnje (čl.981. st.5. PZRH).

Kod određivanja privremene mjere prije pokretanja parničnog, izvršnog ili upravnog postupka, vjerovnik je dužan dokazati, u roku od 15 dana, da je pokrenuo neki od tih postupaka (čl.981, st.2. PZRH). Pri tom se radi o *zakonskom roku pokretanja postupka*, sud ga ne može mijenjati i on uvijek iznosi 15 dana. Računa se od dana primitka rješenja o privremenoj mjeri one stranke na koju pada dužnost pokretanja postupka

(vjerovnik), a koja u okviru tog roka mora izvršnom sudu podnijeti dokaze o pokretanju odnosnog postupka.⁴² U slučaju da vjerovnik ne postupi na opisani način, sud će na prijedlog dužnika ukinuti privremenu mjeru (čl.981, st.3. PZRH), dakle ovdje se ne obustavlja postupak osiguranja. Osim toga, zakonski rok od 15 dana ne može se produžiti jer zakonodavac o tome ništa ne govori.

Ako se udovolji nekoj od pretpostavaka iz čl.971, st.4, toč.1-3, onda će se postupak osiguranja obustaviti i određena privremena mjera ukinuti (čl.982. PZRH) Ako dužnik položi jamstvo, sud će obustaviti postupak i ukinuti već provedene radnje (čl. 269, st.3. ZIP).

5. Određivanje privremene mjere prema stranom brodu

Determining a provisional measure to a foreign vessel

Čl. 987. PZRH sadrži propis koji nije postojao u Plovidbenom zakonu. Naime, kad odredi privremenu mjeru prema brodu pod stranom zastavom, sud će, na prijedlog vjerovnika i na njegov trošak, obavjestiti nadležno inozemno tijelo o toj mjeri i njezinu ukidanju. *Prima facie*, jasno je da se obavještavanje nadležnog inozemnog tijela može tražiti u *svakom slučaju izdavanja privremene mjere*.⁴³

VII. NADLEŽNOST SUDA COURT JURISDICTION

U okviru određivanja i provođenja mjera osiguranja na brodu, važno je pitanje koji su sudovi stvarno i mjesno nadležni za taj postupak.

1. Stvarna nadležnost *Actual jurisdiction*

PZRH u čl.867, st.6. izričito određuje da "izvršenje i osiguranje na brodu i teretu određuju i provode trgovački sudovi nadležni za pomorske sporove". Odmah nam se nameće pitanje u čemu je *raison d'être* te odredbe u jednom zakonu gdje sadržajno ne spada. Odgovor se nalazi u drugom zakonu koji se *seades materiae* za to pitanje, a to je *Zakon o sudovima Republike Hrvatske*.⁴⁴

Naznačeni zakon u čl.19, toč.5. nakon nabiranja izvršnih ovlasti trgovačkih sudova, utvrđuje nadležnost trgovačkih sudova da "provode osiguranje dokaza za postupke za koje su inače nadležni".⁴⁵

Veliki redakcijski nedostatak te odredbe je u tome što se postupak osiguranja uopće ne spominje, pa bi gramatičkim tumačenjem proizlazilo da su općinski sudovi nadležni za odlučivanje i provođenje osiguranja na brodu. U teoriji se ističe da be nespretno sročenu formulaciju Zakona o sudovima u vezi s osiguranjem trebalo shvatiti tako da su trgovački sudovi ovlaštteni određivati i provoditi osiguranje u stvarima iz svoje nadležnosti, te osiguravati dokaze u tim stvarima.⁴⁶ Također se navodi da je trgovački sud stvarno nadležan za osiguranje na brodovima po načelu atrakcije iz čl.19, toč.5, te da se kroz odredbe o mjesnoj nadležnosti ZIP (čl.262) rješava i pitanje stvarne nadležnosti u postupku osiguranja.⁴⁷

Ipsa facto očitu zakonsku prazninu Zakona o sudovima koja se tumači na različite načine s istim rezultatom, morao je riješiti PZRH svojom logičnom i jasnom odredbom čl.867, st.6.⁴⁸

2. Mjesna nadležnost *Local jurisdiction*

Mjesna nadležnost suda kod privremene mjere zavisi od toga treba li se ona provesti upisom ili ne i da li se traži prije pokretanja, u tijeku ili nakon pokretanja parničnog ili drugog sudskog postupka.

Ako se privremena mjera treba provesti upisom u upisnik brodova (npr. zabrana otuđenja ili raspolažanja brodom) *prije* pokretanja parničnog ili drugog sudskog postupka, za odlučivanje o prijedlogu za osiguranje mjesno je nadležan sud na području kojega se vodi upisnik brodova u koji je brod upisan (čl.875, st.1), ali ako je parnični ili drugi sudski postupak već *pokrenut*, nadležan je *sud pred kojim je postupak pokrenut* (čl.875, st.2). U oba slučaja ovu privremenu mjeru provest će tijelo koje vodi upisnik brodova (čl.875, st.1. i st.2).

Kod privremene mjere koju ne treba provesti upisom u upisnik brodova (npr. zaustavljanje i čuvanje broda) za odlučivanje o prijedlogu za određivanje takve privremene mjere mjesno je nadležan *sud na području kojega se nalazi brod u vrijeme podnošenja prijedloga ili sud na području kojega se vodi upisnik brodova u koji je brod upisan*⁴⁹ (privremena se mjera traži prije pokretanja parničnog ili drugog sudskog postupka), odnosno *sud pred kojim se vodi parnični ili drugi postupak* (privremena mjera traži se nakon pokretanja tih postupaka) - čl.875, st.3. i st.4. Za provedbu takve privremene mjere u oba je slučaja mjesno nadležan *sud na području kojega se nalazi brod u vrijeme provedbe te mjere* (čl.875, st.5).

Ako se u vrijeme podnošenja prijedloga za određivanje privremene mjere, koju ne treba provesti u upisnik brodova, ne zna nalazi li se brod na teritorijalnom moru ili unutrašnjim morskim vodama Republike

Hrvatske, vjerovnik može predložiti da *sud na području kojega se vodi upisnik* u koji je brod upisan ili *bilo koji stvarno nadležni sud* u Republici Hrvatskoj (ako brod nije upisan u naš upisnik brodova) donese rješenje o određivanju privremene mjere. U tom slučaju vjerovnik može podnijeti rješenje o određivanju privremene mjere *svakom stvarno nadležnom sudu na čijem se području nađe brod*, s prijedlogom da taj sud provede izvršenje (čl.875). *In concreto*, radi se o *letećem osiguranju* koje bivši Plovidbeni zakon nije predviđao, ali se u doktrini smatralo, i prije donošenja PZRH, da se ono moglo dopustiti.⁵⁰

IV. ZAKLJUČAK CONCLUSION

Pravila o mjerama osiguranja na brodu složena su i brojna, osebujna samo za ove plovne objekte. *Ipsa facto*, svrsishodno je i razumno da su ona inkorporirana u pomorski akt jer su time najbliža svim subjektima angažiranim u plovidbi na bilo koji način. Kako se postupak osiguranja na brodovima ipak ne može regulirati u cijelosti u jednom takvom aktu zbog glomaznosti i supsidijarnih pravila iz općeg izvršnog procesnog prava, normalno je da se *Pomorski zakonik Republike Hrvatske iz 1994. godine* kao *lex specialis*, oslanja na sve osnovne i zajedničke norme iz *Zakona o izvršnom postupku Republike Hrvatske iz 1978. godine*. Analiziranjem pozitivnog pomorskog kodeksa i derogiranog *Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi Republike Hrvatske iz 1978. godine* vidi se da su novim zakonikom uglavnom preuzete odredbe bivšeg zakona u materiji privremenih mjera u postupku osiguranja na brodu, osim nekih manjih izmjena i novina. PZRH je mnogo detaljnije razradio mjesnu nadležnost za odlučivanje o izdavanju privremenih mjera, te za njihovo provođenje (čl.875), dok znatno preciznije formulira slučaj uskraćivanja mogućnosti sudu da oslobodi zaustavljeni ili čuvani brod ako pruženo jamstvo ispunjava propisane uvjete (čl.978). PZRH je uklonio staru odredbu kojom se kao pravni lijek protiv rješenja o određivanju spominje žalba, pa je time reguliranje privremenih mjera u pomorskom pravu i u segmentu pravnih lijekova usklađeno s načelima općeg izvršnog postupka.

BILJEŠKE

REFERENCES

- ¹Tako Siniša Triva: *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 1983, str.47.
²Vidi "Službeni list SFRJ", br. 20/78, 6/82, 74/87, 57/89, 20/90, 27/91 i 35/91, te "Narodne novine RH", br. 53/91 i 91/92.
³Vidi "Narodne novine RH", br.19/94 i 74/94.

⁴Vidi "Narodne novine", br.53/91. napominjemo da je PZRH (koji je stupio na snagu 22. ožujka 1994) derogirao Plovidbeni zakon samo u dijelu koji se odnosi na pomorsku plovidbu (čl.1053. st.1. toč.3).

⁵Naš PZRH predviđa dvije izvršne mjere na brodu, i to izvršenje radi namirenja novčane tražbine na brodu *prodajom broda* (čl. 878-955) i izvršenje radi *predaje broda* (čl.956.959) - vidi Ljerka Mintas Hodak: *Novi Pomorski zakonik*, "Pomorski zbornik", Rijeka, knjiga 31, 1994, str.39.

⁶*Prima facie* misli se na *brodicu*, tj. na plovni objekt namijenjen za plovidbu morem koji nije brod (čl.5, toč.9)

⁷Po našem PZRH brod je plovni objekt namijenjen za plovidbu morem kojemu je duljina veća od 12 m i bruto tonaža veća od 15 ili je ovlašten prevoziti više od 12 putnika.

⁸Detaljnije Ivo Grabovac: *Pomorsko pravo*, Zagreb, 1993, str. 55-56.

⁹Tako Siniša Triva - Velimir Belajec - Dika Mihajlo: *Sudsko izvršno pravo (Opći dio)*, Zagreb, 1980, str. 319

¹⁰*Ibidem*, str.320.

¹¹Mihajlo Dika: *Privremene mjere osiguranja na brodu*, "Privreda i pravo", Zagreb, br. 7-8, 1989, str.522.

¹²Čl. 979, st.1. Plovidbenog zakona sadržavao je drukčiju odredbu: "Prije pokretanja ili u toku parničnog, izvršnog ili upravnog postupka sud može, na prijedlog predlagача privremene mjere, dopustiti privremene mjere zabrane otuđenja ili raspolaganja brodom, čuvanja i zaustavljanja broda radi osiguranja predlagачeva novčanog potraživanja, ako predlagач učini vjerojatnim postojanje svog potraživanja i postojanje opasnosti da će bez određene privremene mjere protivnik otuđenjem broda, njegovim prikriivanjem, uklanjanjem ili na drugi način osujetiti ili znatno otežati kasnije ostvarivanje predlagачeva potraživanja."

¹³Mihajlo Dika: *Privremene mjere*, "Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse - Godišnjak 1", Zagreb, 1994, str.193.

¹⁴Tako Brajković i dr., o.c., str.407.

¹⁵Tako Marijan Ruždjak: *Prethodne i privremene mjere osiguranja*, Zbornik radova "Zaštita vjerovnika", Zagreb-Rijeka, 1994, str.55. "Da bi sud odredio privremenu mjeru zaustavljanja broda, vjerovnik mora učiniti vjerojatnim postojanje svog potraživanja i opasnost da će dužnik otuđenjem broda, njegovim prikriivanjem, uklanjanjem ili na drugi način osujetiti ili znatno otežati kasnije ostvarenje potraživanja. Opasnost mora biti subjektivne prirode" - presuda Privrednog suda Hrvatske, br. Pž-2544/83 od 19.10.1993.(vidi *Praxis*, br.1,....., str.125). "Ne može se dozvoliti privremena mjera zaustavljanja broda ako predlagatelj nije predložio dokaz da mu predloženi duguje određenu svotu novca. Ne postoji opasnost da će predloženi otežati ili onemogućiti isplatu duga ako upiše brod u strani upisnik brodova ukoliko njegovo sjedište i nakon toga ostane u Hrvatskoj" - vidi bilješku Veljka Vujovića uz presudu Privrednog suda Hrvatske, br.II Pž-173-2 od 14.2.1992. ("Uporedno pomorsko pravo", br. 1-4 (137-140), 1993, str.165)

¹⁶Đorđe Ivković: *Privremene mjere osiguranja na brodu*, Piran, 1994, str.10. Taj propust sadržavao je i tekst Plovidbenog zakona (vidi *supra* bilj. br.25) - Brajković i dr., o.c., str.406.

¹⁷Tako Ivković, o.c., str.10, Brajković i dr., o.c., str.406.

¹⁸"Radi osiguranja novčanog potraživanja može se odrediti svaka mjera kojoj se postiže svrha takvog osiguranja, a osobito: 1) zabrana dužniku da raspolaže pokretnim stvarima te čuvanje tih stvari, 2) zabrana dužniku da otuđi ili optereti svoju nekretninu ili stvarna prava koja su na nekretnini uknjižena u njegovu korist, uz zabilježbu te zabrane u zemljišnu knjigu, 3) zabrana dužniku da isplati dužniku potraživanje ili da mu preda stvari te zabrana dužniku da primi stvari, da naplati potraživanje i da njime raspolaže" (čl.266, st.1 ZIP).

¹⁹Vidi čl.991, Plovidbenog zakona. "Okolnost što dužnik prema kojemu se zahtijeva privremena mjera zabrane otuđenja broda od

tog broda živi, nije dovoljan razlog da se ne dozvoli privremena mjera zabrane otuđenja broda" - tako Veljko Vujović u bilješci uz rješenje Privrednog suda Hrvatske br. II Pž-3073/88 od 19.9.1989. ("Uporedno pomorsko pravo", Zagreb, br.3-4 (131-132), 1991, str.339)

²⁰Prema pravnom shvaćanju ovoga suda privremena mjera zabrane raspolaganja i otuđenja broda ne može se dopustiti na brodu čiji vlasnik nije dužnik, a nije ni provediva i to iz razloga što u upisniku brodova dužnik nije upisan kao vlasnik" - rješenje Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske, br. Pž 199/94 od 1.2.1994. (vidi *Praxis iuridica mercatoria* - Zbirka odluka hrvatskih trgovačkih sudova, Zagreb, 1994, br.2, str.129).

²¹"Privremena mjera zabrane raspolaganja brodom ne može se dopustiti na brodu čiji vlasnik nije dužnik, a nije ni provediva ako je brod upisan u upisnik brodova koji se vodi u drugoj državi" - presuda Privrednog suda Hrvatske, br. Pž-3208/92 pd 9. veljače 1993. (vidi *Praxis iuridica mercatoria* - Zbirka odluka hrvatskih trgovačkih sudova, zagreb, br.1, 1994, str.124). U doktrini se smatralo da se taj propis može primijeniti i na brodove upisane u stranim upisnicima - Mihajlo Dika: *Privremene mjere osiguranja na brodu....., str.532*.

²²Vidi Dušanka Rušinović: *Postupak osiguranja privremenom mjerom zaustavljanja broda*, "Uporedno pomorsko pravo", Zagreb, br. 1-2 (125-126), 1990, str.27, Ivković, o.c., str.11.

²³Tako Ivković, o.c., str.4. Vidi čl. 600, čl.730. i čl. 749. *Zakona o obveznim odnosima Republike Hrvatske* ("Narodne novine RH", br.53/91, 73/91 i 3/94).

²⁴Brajković i dr., o.c., str.372.

²⁵U skladu s navedenim odredbama može se odrediti i čuvanje broda, obaviti popis i utvrđivanje vrijednosti broda i njegovih pripadaka koju su predmet zaustavljanja broda, sastaviti popis posade i putnika koji ostaju na brodu, te popisati vrstu i količinu tereta koji se nalazi na brodu - vidi Boris Kandar: *Zaustavljanje broda radi osiguranja podmirenja novčanih potraživanja*, "Informator", Zagreb, br.4008-4009, 1992, str.5.

²⁶Pomorska potraživanja nabrojena su u 10 točaka čl.878, st.2, a preuzeta su iz *Konvencije za izjednačenje nekih pravila o postupku zaustavljanja brodova*, Beuxelles 1952 (tekst konvencije vidi u Ivo Grabovac: *Konvencije pomorskog imovinskog prava*, Split, 1986, str. 50-54). SFRJ je ratificirala tu konvenciju ("*Službeni list SFRJ*", br.12/1967). Republika Hrvatska vezana je tom konvencijom na temelju čl.33. *Zakona o sklapanju i izvršavanju međunarodnih ugovora* ("*Narodne novine RH*", br.53/91) i čl.134. Ustava ("*Narodne novine RH*", br.56/90) - vidi Marina Vokić-Žužul: *Međunarodni ugovori pomorskog prava i prava mora koji obvezuju Republiku Hrvatsku*, "Uporedno pomorsko pravo", Zagreb, br. 1-4 (137-140), 1993, str.67. i Vlasta Birin: *Pregled međunarodnih ugovora (konvencija) koji se odnose na pravnu pomoć i međunarodnopravni saobraćaj u građanskim pravnim stvarima*, "Zakonitost", Zagreb, br.4, 1992, str. 668. Napominjemo da se lista privilegija na brodu iz čl.250. PZRH i pomorskih potraživanja iz čl.878, st.2. gotovo poklapaju, ali i među njima postoje neke bitne razlike u nastanku i ostvarivanju - detaljnije Branimir Lukšić: *Zaustavljanje broda kao mjera osiguranja*, "Osiguranje i privreda", Zagreb, br.6, 1984, str.15. "Pomorsko potraživanje nije tražbina za isplatu cijene broda budući da se ne radi o pomorskom zajmu, već o ugovoru o prodaji broda" - presuda Privrednog suda Hrvatske, br. II Pž-2741/91-2. od 10.3.1992. ("Uporedno pomorsko pravo", Zagreb, br. 1-4 (137-140), 1993, str.169).

²⁷Vidi Dorotea Ćorić: *Međunarodna unifikacija pravila o postupku privremene mjere zaustavljanja broda*, "Uporedno pomorsko pravo", Zagreb, br.1-2 (125-126), 1990, str.49. "Sud može odrediti privremenu mjeru zaustavljanja broda radi osiguranja točno određenih potraživanja (tzv. pomorske tražbine), a to nije potraživanje naknade štete nastale u vezi vađenja potonulih stvari" - presuda Privrednog suda Hrvatske, br. Pž-2544/93 od 19.10.1993. (vidi *Praxis....., br. 1, str.126*).

²⁸Opširnije Ivković, o.c., str.79-83. "Krajnja svrha izdavanja privremene mjere zaustavljanja broda zabranom njegovog odlaska iz luke sastoji se u tome da vjerovnik može namiriti potraživanje koje se osigurava u eventualnom izvršnom postupku prodajom broda. stoga u pravilu sud ne može izdati privremenu mjeru zaustavljanja broda koji nije vlasništvo dužnika" - presuda Privrednog suda Hrvatske, br. Pž 1581/92 od 14.7.1992. (vidi *Praxis....., br.1, str.124-125*). "Treća osoba koja tvrdi da je zaustavljeni brod njezino vlasništvo ima pravo podnijeti prigovor i zahtijevati da se rješenje o određivanju privremene mjere ukine i postupak osiguranja obustavi" - presuda Privrednog suda Hrvatske, br. Pž-600/93 od 16.3.1993. (*Ibidem, str.123*).

²⁹"U pogledu ostalih pravnih učinaka određivanja privremenih mjera vrijedilo bi isto što i u pogledu učinaka privremenih mjera određenih po općim pravilima izvršnog postupka" - tako Dika: *Privremene mjere osiguranja na brodu*, "Privreda i pravo", Zagreb, br. 7-8, 1989, str.538.

³⁰"Privremene mjere radi osiguranja predlagачeva nenovčanog potraživanja dopustit će se i kad je to potrebno radi sprečavanja nasilja ili otklanjanja nenaknadive štete" (čl.979, st.2. Plovidbenog zakona).

³¹Tako Triva-Belajec-Dika, o.c., str.352, Ruždjak, o.c., str.57, Ivković, o.c., str.17, Brajković i dr., o.c., str.407.

³²U istom smislu Ivković, o.c., str.17, Ružinić, o.c., str.25-26. "Radi osiguranja nenovčanog potraživanja može se odrediti svaka mjera kojom se postiže svrha takvog osiguranja, a osobito: 1) zabrana otuđenja i opterećenja pokretnih stvari na koje je upravljeno potraživanje, a i čuvanje tili stvari, 2) zabrana otuđenja i opterećenja nekretnine na koju je upravljeno potraživanje, uz zabilježbu zabrane u zemljišnu knjigu, 3) zabrana dužniku da poduzima radnje koje mogu nanijeti štetu vjerovniku te zabrana da se izvrše promjene na stvarima na koje je upravljeno potraživanje, 4) zabrana dužnikovu dužniku da dužniku preda stvari na koje je upravljeno potraživanje" (čl.268. ZIP). "Radi osiguranja nenovčanog potraživanja može se odrediti svaka mjera kojom se postiže svrha takvog osiguranja. Potraživanje, zahtjev za predaju broda, ne može se osigurati privremenom mjerom kojom bi se dužniku naložilo da brod preda vjerovniku jer bi time došlo do ostvarenja potraživanja, a ne do njegovog osiguranja" - rješenje Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske, br. Pž-199/94 od 1-2-1994. (vidi *Praxis....., br.2, str.129*).

³³Triva-Belajec-Dika, o.c., str.241.

³⁴"Prema stajalištu ovog žalbenog suda sud neće prihvatiti prijedlog dužnika i odrediti iznos kao jamstvo za štetu koja bi dužniku mogla biti nanesena određivanjem i sprovođenjem privremene mjere dozvoljena radi osiguranja namirena potraživanja koje dužnik u cijelosti ili djelomično priznaje" - rješenje Višeg privrednog suda Hrvatske, br. Pž-491/85 od 14.3.1985. ("Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaje", Zagreb, br.107.108, 1985, str.437).

³⁵Vidi *ibidem, str.355*. "Konačno, ako se zauzme takav stav da se protupolug ne može tražiti naknadno, onda se vrlo lako može dogoditi da u nastojanju da čim prije oslobodi brod, protustranka položi depozit i ako pobijedi u konvalidacionom postupku, ostaje prikraćena za štetu koju eventualno ne može naplatiti od vjerovnika" - tako Ivković, o.c., str.112.

³⁶Plovidbeni zakon to nije predviđao u čl.983, st.1. poblize Branko Jakaša: *Udžbenik plovidbenog prava*, Zagreb, 1979, str.440. Kao "osiguranje" smatra se gotov novac ili bankarska garancija, dok su "druge imovinske vrijednosti dovoljne za pokriće tražbina" najčešće garancije P&I klubova - vidi Igor Krković: *Privremena mjera zaustavljanja broda prema Zakonu o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi i problemi u praksi*, "Pomorski zbornik", Rijeka, knjiga 29, 1991, str.188-189, Lukšić, o.c., str.18. "Sud će osloboditi brod zaustavljanja ili čuvanja ako su dana osiguranja ili druge imovinske vrijednosti dovoljne za pokriće ukupnih potraživanja vjerovnika za koja je brod zaustavljen pod uvjetom da su ta osiguranja odnosno imovinske vrijednosti raspoložive i prenosive

u korist vjerovnika, takvo osiguranje predstavlja bankovna garancija na prvi poziv" - Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, II Pž-1529/94 od 3.5.1994. (*Praxis.....*, br.2., str.77).

³⁷Vidi Grabovac-Stanković, *o.c.*, str. 71. Po čl.983, st.1. Plovidbenog zakona sud je mogao uskratiti oslobođenje broda pod istim uvjetima.

³⁸Za ograničenu odgovornost vidi čl.405-420. PZRH.

³⁹Detaljnije Ivković, *o.c.*, str.95-101.

⁴⁰Ivković (*o.c.*, str.19) analizirajući sudsku praksu navodi sedam načina određivanja rokova trajanja privremenih mjera: 1. do pravomoćnosti, 2. do pravomoćnosti i izvršnosti, 3. do mogućnosti da izvršnim putem naplati svoju tražbinu, 4. za određeni broj dana od dana izdavanja, 5. za određeni broj dana od dana primitka, 6. do određenog kalendarskog datuma i 7. do okončanja spora.

⁴¹Tako Brajković i dr., *o.c.*, str.410.

⁴²Vidi Ivković, *o.c.*, str. 20, Brajković i dr., *o.c.*, str.410.

⁴³Tako Ivković, *o.c.*, str.134.

⁴⁴Vidi "Narodne novine RH", br. 3/94.

⁴⁵"Trgovački sudovi" rješavaju i provode izvršenje odluka koje su donijeli u prvom stupnju, kao i sporove koji nastanu u tijeku i povodom izvršenja tih odluka, a provođenje izvršenja na nenovčanim sredstvima izvršenika mogu povjeriti općinskom sudu, provode osiguranje dokaza za postupke za koje su inače nadležni, te provode postupak priznanja i izvršenja inozemnih sudskih odluka kao i arbitražnih odluka u trgovačkim sporovima" (čl.19, toč.5).

⁴⁶Tako Mihajlo Dika: *Stvarna nadležnost trgovačkih sudova u parničnom i izvršnom postupku*, "Pravo u gospodarstvu", Zagreb, br. 7-8, 1994. str.551-552 i Gordan Stanković: *Stvarna nadležnost sudova u pomorskim stvarima*, "Informator", Zagreb, br.4239, 1994. str.19. Autori misle da je zakonodavac pokušao jednom formulacijom sažeti dvije odredbe čl.36,toč.6.b i čl.36, toč.7. derogiranog Zakona o redovnim sudovima.

⁴⁷Tako Andrija Eraković: *Stvarna nadležnost trgovačkih sudova*, "Informator", Zagreb, br.4170, 1994, str.2.

⁴⁸"Izvršenje i osiguranje na brodu i teretu na brodu i teretu na brodu određuju i provode trgovački sudovi nadležni za pomorske sporove.... Odredbe Pomorskog zakonika su u odnosu na odredbe Zakona o sudovima specijalne odredbe, a ujedno se napominje da je to i zakon koji je stupio na snagu poslije stupanja na snagu Zakona o sudovima.... - Visoki trgovački sud Republike, Pž-1175/94 od 19.4.1994. (*Praxis.....*, br.2., str.116).

⁴⁹U pitanju je brod koji je upisan u hrvatski upisnik brodova, a ne nalazi se u teritorijalnom moru ili unutrašnjim morskim vodama Republike Hrvatske.

⁵⁰Vidi Triva-Belajec-Dika, *o.c.*,str.74, Crnić, *o.c.*, str 103, Ivković, *o.c.*,str.23. Poblize Mihajlo Dika: *Privremene mjere osiguranja na brodu*, "Privreda i pravo", Zagreb, br.7-8, 1989, str.527.

THE PROVISIONAL MEASURES AND SECURITY PROCEDURE IN THE CROATIAN MARITIME CODE

Summary

The paper deals with legal effects of provisional measures in security procedure on the ship in the new Croatian Maritime Code. The author analyses security proceedings in general, treats the provisional measures separately, points out all types of provisional measures and the kinds of claims that become subject to provisional measures. The author also describes court jurisdiction. The paper specially touches on the problem of arrest of a ship. In conclusion, the author points out that the new law in relation to the derogated Maritime and Inland Navigation Law of the Republic of Croatia, uses clearer and more precise formulation.

Rukopis primljen: 2.5.2995.



OSIGURANJE d.d.

GENERALNA DIREKCIJA MAKARSKA

HR - 21300 MAKARSKA - OBALA K. TOMISLAVA 15
TEL/FAX: + 385(0)21 615 581, 615 599, 615 524

PODRUŽNICA DUBROVNIK

HR - 20000 DUBROVNIK - DR. A. STARČEVIĆA 72
TEL/FAX: ++ 385 (0) 20 411 - 647, 411 569

- * ljubazna usluga;
- * najpovoljnije cijene;
- * brza likvidacija šteta;
- * mogućnost besplatnog korištenja naših vozila;
- * prihvaćamo ranije stečeni bonus

"EUROHERC" daje uvijek više!!

Dođite s povjerenjem!

**Svi osiguranici sudjeluju u
VELIKOJ NAGRADNOJ IGRI!**